

5e JAARGANG
NUMMER 8
AUGUSTUS 1969

DAAD EN GEDACHTE

orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

DAAD

EN

GEDACHTTE

BIJ ELKE BIJZONDERE HANDELING GAAT
HET DENKEN AAN HET DOEN VOORAF.
BIJ HET HANDELEN VAN KLASSEN OF
MASSA'S BLIJKT DE BETEKENIS VAN
HET HANDELEN PAS ACHTERAF. HIER
GAAT DE DAAD VOORAF AAN HET BE-
GRIP, AAN DE GEDACHTTE.

origine gewijfd aan de prof. Dr. J. van der
Bijdragen tot de kennis der geschiedenis

DAAD EN GEDACHTE

Orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

De uitgave zal worden bekostigd uit VRIJWILLIGE bijdragen

Red. en adm.: Corn. Outhoornstraat 1', Amsterdam - W

Postgiro 307695

STUDENTENREVOLTE GÉÉN REVOLUTIE

TOEN ENKELE maanden geleden de studenten het gebouw van de Katholieke Hogeschool bezetten, sprak "Het Parool" van "de revolutie van Tilburg". "...Een begin van zelfbeheer door 'jonge intellectuele werkers', autoriteiten, die tenslotte voor de eensgezindheid van hun tegenspelers moesten buigen - er lijkt zich deze week in Nederland (en dan nog wel in het bezadigde Tilburg) een heuse revolutie te hebben voltrokken". Met die woorden begon Parool-redacteur Bert Vuisje 'n reportage van de gebeurtenissen, die op zaterdag 10 mei in zijn krant werd gepubliceerd. Luttele dagen later ontwikkelden zich in Amsterdam rond het Maagdenhuis gebeurtenissen, welke die van Tilburg welhaast hebben doen verbleken. Wie ze ook verwacht had, niet de heer Vuisje. Die verklaarde namelijk, onmiddellijk nadat hij de bovenstaande woorden op het papier gezet had, dat het hoogstwaarschijnlijk niet zo was, dat nu ook bij de elf resterende instellingen van wetenschappelijk onderwijs door de studenten naar de macht zou worden gegrepen. De werkelijkheid heeft zijn visie terstond gelogenstraft. In Amsterdam, maar ook in Leiden en Nijmegen heeft zich de geschiedenis, hetzij in sterkere, hetzij in zwakkere vorm herhaald. Het is duidelijk, dat de dynamiek van de dingen door de heer Vuisje schromelijk is onderschat. Achter wat zich in Amsterdam, Leiden, Nijmegen of Utrecht afspeelt - en wat op andere schaal en met ándere bijkomstigheden een herhaling vormt van wat zich heeft afgespeeld of wat zich nóg afspeelt aan de universiteiten van Berkeley (Californië), Parijs, Rome of de London School of Economics - moet een gemeenschappelijke oorzaak steken.

Dat die oorzaak in de maatschappelijke verhoudingen moet worden gezocht is duidelijk. In de burgerlijke samenleving, die in individuele of collectieve behoeften harer leden voorziet door de productie van waren, is ook de kennis een waar, waarvan de productie aan de algemene wetten der warenproductie gehoorzaamt. Verbetering der productiemethoden is derhalve iets waaraan ook de universiteit zich niet onttrekken kan en zo goed als in dat deel der samenleving wat gewoonlijk met de naam van "het bedrijfsleven" wordt aangeduid, nieuwe productiemethoden tot andere organisatievormen leidt, zo goed zal in de universitaire wereld (die in zekere zin óók een bedrijf is) een aanpassing aan de algemene maatschappelijke situatie onmogelijk kunnen uitblijven. De vormen, waarin zich die aanpassing voltrekt, de weerstanden die zij oproept (welke overigens niet onderdoen voor weerstanden in andere sectoren van de maatschappij), zij zijn het, die het aanzien hebben geschonken aan wat men wel "de opstand der studenten" noemt.

Is deze "opstand" een revolutie? Naar onze mening in het geheel niet. De beeldspraak, die de heer Vuisje zich heeft veroorloofd is er totaal naast en als men ons vraagt waarom, dan antwoorden wij, dat het antwoord op die vraag eigenlijk al besloten ligt in hetgeen wij zojuist over de a a n p a s s i n g van de uni-

versiteit aan de algemene tendens der maatschappelijke ontwikkeling hebben opgemerkt. Een revolutie is, wil men de betekenis van het woord geen geweld aandoen, een omwenteling der productieverhoudingen. Van 'n revolutie kan men spreken wanneer de feodale productiewijze door de kapitalistische wordt vervangen of wanneer het kapitalisme plaats zou maken voor het socialisme. Maar een aanpassing - het woord zegt het al - van verouderde productie- en organisatiemethoden aan de moderne eisen is heel wat anders. Waar de studenten tegen in "opstand" zijn, dat is niet de kapitalistische maatschappij; het zijn de op universitair gebied bestaande organisatievormen van het kapitalisme van gisteren, die tot een knellend keurslijf zijn geworden nu het kapitalisme van vandaag voor dat van gisteren heeft plaats gemaakt en het kapitalisme van morgen zich reeds aandient.

Uit het voorafgaande volgt tweeërlei. Ten eerste, dat wij datgene wat zich in de wereld van de hogeschool en de studenten afspeelt voor een maatschappelijke noodzakelijkheid houden, die niet kan worden afgedaan op de manier, waarop dat in Nederland bijvoorbeeld door "De Telegraaf" wordt ondernomen. Ten tweede, dat wij volstrekt niet de mening delen, die door de studenten zélf over hun optreden gehuldigd wordt.

Zeker, iemand als Ton Regtien, die in een pas verschenen boekje "Universiteit in opstand" zich bezighoudt met hetzelfde probleem, dat hier door ons wordt aangesneden, geeft er op diverse plaatsen blijk van, dat hij de door ons genoemde samenhang ziet. Hij schrijft bijvoorbeeld op blz. 11, dat "de universitaire opstand"... "verklaarbaar is vanuit een economische en politieke analyse van de hoogontwikkelde 'welvaartsstaat' en de nieuwe functie van het onderwijs daarin". Of hij ze e e n d e r ziet als wij, is zeer de vraag, getuige tal van zijdelingse of essentiële opmerkingen, waaruit een gans andere kijk naar voren komt.

Natuurlijk heeft Ton Regtien volkomen gelijk, dat studentenproblemen niet los kunnen worden gezien van algemeen maatschappelijke problemen en dat (blz. 62) "de universiteit geherstructureerd moet worden, dat wil zeggen, beter aangepast en ingelijfd". Het is vooral de laatste, tussen aanhalingstekens geplaatste formulering, die volkomen overeenstemt met de formulering, die wij hierboven hebben gekozen. Naar het uiterlijk dan. Of de inhoud bij Regtien en velen zijner medestudenten dezelfde is als bij ons betwijfelen wij ten sterkste. Wij zijn er eigenlijk haast wel zeker van, dat dit geenszins het geval is.

Het verschil tussen Regtien en ons is een verschil in beschouwingwijze, dat op tientallen plaatsen van zijn boekje opdoemt. Dat verschil in beschouwingwijze is terug te voeren op een verschillend klassestandpunt. Van het studentenverzet zouden wij eigenlijk willen opmerken wat wij een aantal jaren geleden óók hebben opgemerkt van het verzet van Provo. Dit namelijk, dat het als een verzet zonder klassebasis kan worden gekarakteriseerd. Daarmee wil geenszins gezegd zijn dat de Provo-beweging en het studentenverzet derhalve over één kam geschoren moeten worden. Onze houding ertegenover is ook niet gelijk. Van de Provo-beweging hebben wij de onvermijdelijke ondergang voorzien; de studenten-"opstand" voorspellen wij een onvermijdelijk succes, juist omdat de inlijving, waarvan Regtien in zijn geciteerde passage spreekt, een maatschappelijke noodwendigheid is.

Inlijving (van de universiteit, zoals boven uit het verband blijkt) waarbij? Wij antwoorden: bij het moderne kapitalisme. Met dat antwoord zal Regtien vermoedelijk niet instemmen. Ergens in zijn boekje stelt hij het zo, dat de vernieuwde universiteit dienstbaar kan zijn bij de bevrijding van het volk. En uit alles wat Regtien verder zegt mag worden geconcludeerd, dat hij daarmee bedoelt: de bevrijding van "het volk" van de kapitalistische productiewijze en haar verzakelijking. Dat nu is in onze ogen een illusie. Het succes van de studentenopstand zal integendeel pas de verzakelijking van de universiteit betekenen. Niet een van kapitalistische kluisters bevrijde universiteit zal de proletarische revolutie bevorderen, maar de proletarische revolutie zal ook de universiteit van haar kapitalistische boeien verlossen, omdat met de proletarische revolutie de warenmaat-

schappij wordt opgeheven en daarmee ook de productie van kennis van het haar aanklevend karakter van warenproductie wordt bevrijd. De proletarische revolutie zal dat doen; niet de studentenwereld.

Dat Regtien enerzijds van de "aanpassing" en "inlijving" der universiteit praat en anderzijds zich op tal van bladzijden tegen de kapitalistische orde lijkt te keren, is een tegenstrijdigheid, een tegenstrijdigheid die te verklaren valt uit de tegenstelling tussen datgene waarvan de studenten dromen en datgene wat van hun "opstand" de reële betekenis is. Dat soort illusies doen zich in de samenleving herhaaldelijk voor. De sociaaldemocratie bijvoorbeeld wás een burgerlijke hervormingsbeweging, doch zij beeldde zichzelf in, dat zij aan het hoofd van de strijdende arbeiders marcheerde. De middeleeuwse secten, die meenden het godsrijk op aarde te gaan stichten, bereidden in werkelijkheid de burgerlijke omwenteling, dat wil zeggen de hoogst onheilige kapitalistische uitbuiting voor.

Dat wij ook het studentenverzet een "verzet zonder klassebasis" noemden, heeft zijn voor de hand liggende redenen. De studenten vormen in de huidige maatschappij geen klasse. Zij zijn géén uitbuitingsobject. Voor zover er in de universiteit een uitgebuite groep is, bestaat die uit de schoonmaaksters, hetzij van de gebouwen, hetzij van de leermiddelen. Als morgen de schoonmaaksters, uit protest tegen een te lage beloning of uit protest tegen hun vakantieregeling of andere secundaire arbeidsvoorwaarden 't Maagdenhuis zouden bezetten, dan zou men te maken hebben met een stuk klassenstrijd van revolutionair karakter. Een bezetting van het Maagdenhuis of van universiteitsaula's in Utrecht of Nijmegen door studenten heeft die betekenis niet.

Wat de studenten, of vele studenten, door elkaar halen en hopeloos met elkaar verwarren, dat is de strijd tegen bepaalde, overleefde en verouderde vormen van kapitalistische organisatie en de strijd tegen de grondslagen van het kapitalisme als zodanig. Als gevolg van die verwarring menen zij een zekere verwantschap te bespeuren tussen hun eigen actie en die van de arbeiders. Het gevolg daarvan is weer, dat zij menen zich tot de arbeiders te moeten richten, of met de arbeiders samen te moeten werken. Zo ook Regtien. Maar overal waar men in zijn boekje op dergelijke pleidooien stuit blijkt onmiskenbaar dat Ton Regtien ten eerste een van de arbeiders totaal verschillende taal spreekt en ten tweede, dat hij van de arbeidersstrijd weinig of niets begrijpt. Ton Regtien spreekt (ook waar hij het over zuiver sociale kwesties heeft) een p o l i t i e k e taal. Hij is, en dat hangt nauw samen zowel met de positie der studenten als met de aard van hun illusies, een politieke idealist, die bijvoorbeeld van mening is, dat aan de arbeiders maar eens geleerd moet worden, dat er meer tussen hemel en aarde is dan de loonstrijd alleen, waarvan hij zonder blikken of blozen beweert, dat deze zonder meer "perfect integreerbaar is in deze (d.w.z. de bestaande - redactie Daad en Gedachte) maatschappij". De bedoeling is duidelijk: de loonstrijd moet een politieke strijd worden (en dan via de studenten natuurlijk). Dat het juist de politieke acties der partijen in verleden en heden zijn, die telkens weer ongevaarlijk blijken voor de bestaande orde, dat het daarentegen die simpele, vermaledijde en door idealisten zo gesmade loonacties zijn, die de bestaande orde serieus bedreigen, daarvan heeft Regtien niet de minste kaas gegeten. Niet omdat hij daarvan nooit gehoord of gelezen heeft (zijn literatuurlijstje, waarop onder andere ook Pannekoek prijkt leert het tegendeel), maar omdat hij de dingen vanuit zijn klassepositie eenvoudig niet anders kán verstaan. Voor zover hij zich tegen de bestaande politiek der bestaande partijen keert (en dat doet hij met jeugdig vuur), doet hij het als de jonge manager van morgen, als een kapitalist van de nieuwe tijd, die begrijpt, dat het nieuwe kapitalisme ook om een nieuwe politieke aanpak vraagt. Vanuit dat gezichtspunt verstaat hij dan ook totaal niets van Pannekoek. Diens kritiek van 1920 (onder 't pseudoniem Karl Horner in "De Nieuwe Tijd" verschenen) op het parlementarisme als een voor de moderne klassenstrijd onbruikbare methode, vertaalt Regtien godbewaarde dan ook als het pleidooi voor een "buitenparlementaire oppo-

sitie". Voor ons een bevestiging van onze zienswijze, dat Regtien inderdaad in de kapitalistische samenleving van nu een "opposant" is, dat wil zeggen in wezen op kapitalistische bodem staat.

Regtien erkent overigens, dat de studenten geen klasse vormen. Hij erkent ook, dat de strijd van de arbeiders en de strijd van de studenten zich in een verschillende richting ontwikkelen. Maar hij meent wél, dat er een wisselwerking zijn moet tussen revolterende studenten en andere groepen in de maatschappij, want, zo verklaart hij, een louter op de universiteit alleen gebaseerde omwenteling van de maatschappij is een illusie, die zich op pijnlijke wijze zal wreken. Legt men deze uitspraak naast die over de nieuwe universiteit, die zich dienstbaar zal maken aan de bevrijding van het volk, dan wordt de (politieke!) conceptie van Regtien volledig duidelijk. Of hij zich dat bewust is of niet, de verbinding van arbeiders en studenten die hem voor ogen zweeft is deze, dat de opstandige studenten de avant-garde van het in loonstrijd gewikkelde proletariaat kunnen zijn. Dat is in feite de politieke conceptie van alle avant-garde. En die conceptie juist houden wij voor een illusie.

Bij Regtien is deze conceptie ingekapseld in een reeks van zeer verstandige en zeer juiste uitspraken op zichzelf. Over het feit, dat de arbeiders over hun eigen strijd beslissen moeten, over het wantrouwen van de arbeiders in de studenten, waarvan hij de oorzaken kent en dat hij begrijpelijk acht, enz., enz. Maar de conceptie, zoals wij haar geschilderd hebben is er bij Regtien niettemin, zij is er ondanks hemzelf. En dan is Regtien nog een van de meest reële vertegenwoordigers van het studentendom. Er zijn velen, die minder inzicht in de maatschappij aan 'n grotere hoeveelheid romantiek paren. Dat echter doet niet zoveel ter zake. Want voor een beoordeling van het studentenverzet gaat het niet om de vraag of het realistisch dan wel romantisch is, maar om de vraag, wat of het betekent in de ontwikkeling van de samenleving. Romantisch ingesteld of reëel, alle studenten, die bij het verzet betrokken zijn, zullen antwoorden, dat hun revolte een stuwende kracht in de maatschappij vormt. Dat zijn wij volledig met hen eens. Over de richting waarin die revolte stuwt verschillen wij van mening.

=====

VERANTWOORDING VAN DE VOOR "DAAD EN GEDACHTE"

BINNENGEKOMEN GELDELIJKE BIJDRAGEN

(2e kwartaal 1969)

H.A. te L. f. 17,50; B.v.B. te M. f. 15.-; C.v.d.B. te A. f. 10.-; G.C. de H. te D. f. 5,50; A.M.-B. te F. f. 10.-; H.M. te O. f. 10.-; J.M. te A. f. 42.-; Th.M. te B. f. 31,50; G.A. de P. te B. f. 25.-; R.W. te A. f. 10,50; J.W.-Z. te R. f. 3.-. Totaal f. 182,50.

Zo men ziet is de score dit keer niet zo hoog. Licht het misschien aan het feit, dat er het eerste kwartaal nogal veel is binnengekomen? Of zijn sommige lezers wat achter geraakt met hun betaling? We weten het niet zo precies, maar we zijn vol goede hoop wat het volgende kwartaal betreft. Tot nu toe hebben onze lezers ons in het algemeen niet teleurgesteld en ook in de toekomst verwachten we dat niet.

Deze verantwoording had reeds in het vorige nummer moeten worden geplaatst, doch we konden het toen onmogelijk meenemen. De nummers in de maanden juli en augustus zijn nu eenmaal vanwege de vacaties wat kleiner. We zijn er van overtuigd, dat onze lzers daarvoor begrip zullen hebben.

=====

NOGMAALS : "DE ZES MILJOEN"

NOG NIET zo heel lang geleden hebben wij in "Daad en Gedachte" aandacht geschonken aan het boek "Terwijl de zes miljoen stierven" van de Amerikaan Arthur D. Morse. Naar aanleiding van de bewuste bespreking ontvingen wij een brief van een onzer lezers. Deze stuurde ons 'n Belgisch blad toe, met daarin een artikel, getiteld "Auschwitz of het grote alibi", waarvan het onderwerp nauw verband hield met het onderwerp, dat Morse heeft aangesneden. Hij had het bewuste stuk - dat overigens vijf jaar geleden verscheen - bij toeval in handen gekregen en vestigde er onze opmerkzaamheid op, dat het een andere kant behandelde van de zaak, de vraag namelijk, waaróm in Hitler-Duitsland de Joden voor de vernietiging bestemd werden. Ik hoop, zo schreef hij, dat jullie ook over deze kwestie en over het racisme in het algemeen, eens je licht zult willen laten schijnen.

Wij hebben het bedoelde opstel zeer zorgvuldig en met grote belangstelling gelezen en wij willen er hier graag een paar kanttekeningen bij plaatsen. Dat het niet meer dan kanttekeningen zullen zijn heeft zijn gegronde redenen. Het is namelijk zo, dat met het artikel "Auschwitz of het grote alibi" een poging wordt ondernomen om het moderne anti-semitisme in het algemeen en meer in het bijzonder dat in Duitsland tussen de beide wereldoorlogen te verklaren. De problemen die daarmee worden aangesneden zijn kolossaal van omvang en in de redactie van ons blad - die de dingen altijd collectief benadert en gezamenlijk doorpraat - in lange tijd niet aan de orde geweest. Het zijn de laatste jaren vooral de veranderingen in de vormen van klassenstrijd geweest, waarmee wij ons hebben bezig gehouden. Sommige uitspraken in het Belgische opstel hebben onze warme instemming. Er zijn andere, waarbij wij twijfelen met ons oordeel. En in al die gevallen van twijfel kunnen wij bij ons zelf duidelijk twee soorten van gevoelens onderscheiden. Nu eens hebben wij heel sterk de neiging om het aldaar verkondigde standpunt af te wijzen, dan weer zijn wij geneigd het te onderschrijven, maar weten wij tegelijkertijd toch ook weer niet helemaal zeker óf wij het er wel mee eens zijn. Om dat wél te weten zouden wij ons met de behandelde kwesties eerst wat uitvoeriger weer moeten bezig houden. Dat kost tijd, waarschijnlijk zelfs vrij veel tijd en mogelijk ook méér tijd, dan de schrijvers van "Auschwitz of het grote alibi" aan hún onderzoek besteed hebben. Want dat is juist één van onze indrukken ook, dat hier en daar iets te snel conclusies worden getrokken. Zo lang willen wij onze briefschrijver, over wiens reactie wij zeer verheugd zijn, niet laten wachten, des te minder, omdat menen wij, ook het uitspreken van niet meer dan onze twijfels zijn groot nut kan hebben. Is "Daad en Gedachte" niet van het begin af aan een orgaan geweest, dat niet pretendeerde de wijsheid in pacht te hebben, doch veeleer een steentje wilde bijdragen tot anderer oordeelvorming? Welnu, die oordeelvorming kan ontstaan doordat een bepaalde mening tot tegenspraak prikkelt, zij kan óók ontstaan doordat bepaalde aarzelingen en bedenkingen bij anderen plots het klare licht van het weten door doen breken.

De behoedzaamheid, waarmee wij ons hier aan een bespreking van het bewuste artikel in het Belgische blad zetten heeft nog een geheel andere oorzaak ook. In het voor ons liggende nummer treffen wij buiten het opstel "Auschwitz of het grote alibi" nog maar één ander stuk aan plus een soort van korte "beginselverklaring". Het blad, dat wordt uitgegeven door de "Internationalistische Communistische Partij" hebben wij niet eerder onder de ogen gehad. Zoveel is ons echter wel duidelijk, dat het wordt uitgegeven door mensen, die over communisme en klassenstrijd totaal anders denken dan wij. Zij staan op partij-standpunt, dat is zeker en zij willen - schrijven zij zelf - de lijn doortrekken, die loopt van het Communistisch Manifest naar de Russische oktoberrevolutie en naar de oprichting van de Communistische Internationale. Die lijn is er, dat is zeker. Maar het is een lijn, die begint bij die gedeelten van het Communistisch Manifest, die Marx later - in

zijn geschrift over de Parijse Commune - heeft herroepen en het is een lijn, die eindigt bij de burgerlijke revolutie, niet bij de proletarische. De Belgische samenstellers van 't bewuste blad zijn bolsjewieken. Omdat zij zich ook tegen "het ont-aarding brengende Moskou" keren, ligt het voor de hand, dat men óf met pro-Chi-nezen of met aanhangers van de oppositionele Italiaanse bolsjewiek Bordigha te doen heeft. Wij houden het op het laatste.

Nu is het natuurlijk zo, dat men een bolsjewiek, of hij nu Lenin, Trotzki, Bordigha of Mao Tse-toeng heet, niet betwisten kan dat tweemaal twee vier is. He-laas zijn de dingen, zodra 't om maatschappelijke vraagstukken gaat, nooit zo hel-der als in de rekenkunde. Het is daar namelijk zó gesteld, dat dezelfde woorden soms een totaal andere inhoud hebben. Als een bolsjewiek het over het "communis-me" heeft, dan bedoelt hij - dat weten we - het staatskapitalisme. Maar hoe is het er mee gesteld wanneer hij over totaal andere dingen spreekt? Dáár ligt onze moeilijkheid, die nog vergroot wordt door het feit, dat de filosofie van het bol-sjewisme, zijn methode van onderzoek en analyse, zijn algehele kijk op de verschijn-selen, van de onze totaal verschilt. Men zal zeggen, dat de methode langs welke een bepaald inzicht wordt verkregen niet zo belangrijk is, dat het aankomt op de resultaten en of men daarmee akkoord gaat. Dat echter is een dwaling. Het is juist de methode van onderzoek waarop het aankomt. Want in de wetenschap en dus ook in de wetenschap van de samenleving, gaat het er om, uit de veelheid van bij-zondere dingen de algemene zaken te herkennen en dat stelt voorop, dat men het algemene van het bijzondere moet weten te onderscheiden. Is bijvoorbeeld de loon-arbeid het wezenlijke, het algemene kenmerk van het kapitalisme, of is het 't bestaan van een klasse van kapitalisten? Daarover verschillen wij met de bolsje-wieken (die loonarbeid en meerwaarde rustig accepteren, wanneer het maar de bol-sjewistische staat is die de loonarbeid exploiteert en meerwaarde produceert) fundamenteel van mening. Wat wij ons afvragen, bij het lezen van "Auschwitz of het grote alibi" is, of daar waar over 't optreden van de Duitse middenstand gespro-ken wordt of over haar ontwikkelingsgang niet bijzondere details met het algemene wezen worden verward. Wij komen daarop aanstonds terug, wanneer wij de beschouwin-gen in het Belgische blad, of liever de passages die ons bijzonder getroffen heb-ben, op de voet gaan volgen.

Allereerst een paar opmerkingen over de titel. De schrijvers van het bewuste opstel willen daarmee iets tot uitdrukking brengen, dat zij al direct in de aan-vang duidelijk maken. Dit namelijk, dat niet de fascisten de schuld aan de oorlog dragen - gelijk ook Moscovitische bolsjewieken beweren - doch het kapitalistische systeem. "Auschwitz of het grote alibi" keert zich tegen een zienswijze, waarbij "het kwade in de mens" als oorzaak van oorlog en jodenvernietiging aan-gewezen wordt. Met sentimentele argumenten, aan de gruwelen der concentratiekam-pen direct ontleend, wordt stemming gemaakt tegen het fascisme in het bijzonder. Daartegen keert zich het bewuste stuk. Hierin ligt, zo zeggen de schrijvers, de burgerlijke zienswijze verborgen, dat mensen en groepen het verloop van het socia-le proces bepalen en in dit opzicht zijn 't fascisme en het anti-fascisme in fei-te aan elkaar gelijk. Beide stromingen leiden de aandacht af van de dingen waar het om gaat.

Het is dit eerste deel van het betoog, dat ons voor ogen zweefde, toen wij zopas zeiden, dat bepaalde passages van het Belgische artikel onze warme instem-ming hebben. De zienswijze, die hieruit naar voren komt wordt door ons gedeeld en uit die zienswijze spruit het ook voort, dat wij op een boek als dat van Morse zijn ingegaan. Als deze Belgen betogen, dat de gruwelen van Auschwitz voor de anti-fascisten een alibi vormen om er een in wezen burgerlijk-idealistische denkwijze op na te houden, dan hebben zij gelijk. Alleen: bepaalde twijfels blijven desondanks toch ook hier. Wat bedoelen onze Bordighisten - om ze zo maar even te blijven aan-duiden - als zij zeggen, dat "niet mensen en groepen het verloop van het sociale proces bepalen"? Formeel hebben wij tegen deze woorden niets in te brengen, maar

wij zijn er ons van bewust, dat men het sociale proces ook "mechanistisch" op kan vatten en dat het gevaar daartoe juist bij op bolsjewistische wortel stoelenden bijzonder groot is, omdat het mechanische-materialisme (van de 18e eeuw) de filosofische basis van het leninisme vormt. Op die basis staande vat men zoiets als "het idealisme" heel anders op dan wij en dat zulks praktische konsekwenties heeft kan men hieruit afleiden, dat die "mechanisch-materialistische" leninisten onder bepaalde omstandigheden zichzelf als grote "idealisten" ontpoppen, die bijvoorbeeld menen, dat alles wat er in de vakbeweging verkeerd gaat te wijten is aan de "kwade" vakverenigingsbureaucraat. Dat is een opvatting, die Lenin in zijn boekje over "de kinderziekten" nadrukkelijk verdedigt. Maar het is in wezen dezelfde opvatting, die onze Belgische bolsjewieken in hun opstel "Auschwitz of het grote alibi" nadrukkelijk bestrijden. Omdat "de kinderziekten"-brochure van Lenin de theoretische basis vormde van de Communistische Internationale - waarheen deze Belgen willen terugkeren nu zij de praktijken van Moskou "ontaard" (!) vinden, is er hier sprake van een verbazende tegenstrijdigheid. Ziedaar een voorbeeld dat onze aarzelingen en twijfels kan helpen verklaren.

Met dit alles is tot dusverre nog maar weinig over het anti-semitisme gezegd. Dat is waar. Maar het is even waar, dat deze wat lange inleiding onvermijdelijk was tot goed begrip van ons algehele oordeel over het opstel. Indien wij tot nu toe enigszins als de kat om de hete brij zijn heengedraaid, dan niet omdat wij - gelijk de kat - wat bevreesd zijn voor de hitte, dan wel omdat wij wat huiverig zijn voor de brij.

Na het zo juist weergegeven begin volgt in het opstel een passage, waarin gezegd wordt, dat zelfs "wanneer de bourgeoisie of de reformisten toegeven, dat aan de imperialistische oorlogen belangenconflicten ten grondslag liggen, zij er nog ver vandaan zijn om van het kapitalisme iets te hebben begrepen." Dat is wel juist natuurlijk. Maar onmiddellijk hierop laten onze Bordighisten volgen, dat "zij (d.w.z. de bourgeoisie en de reformisten) onmachtig zijn om de betekenis van de destructie te omvatten. Zij zijn allen van mening dat de overwinning het doel van de oorlog is en zien in de vernietigingen..... alleen een middel om dit doel te bereiken." "Wij", aldus deze Belgen, "stellen, dat juist de destructie het hoofddoel van de oorlog is. De imperialistische naijver, die de onmiddellijke aanleiding tot de oorlog vormt, is zelf slechts het gevolg van de steeds stijgende overproductie. Door de gestadige daling van de winstwaarde is 't kapitalisme gedwongen steeds meer en steeds sneller te produceren en de crisis ontstaat uit de dwang steeds meer te produceren en de onmogelijkheid om voor de producten afzetmogelijkheden te vinden. Zodoende is de oorlog de kapitalistische oplossing van de crisis; door de massale destructie van installaties, productiemiddelen en productiekrachten kan de productie daarna weer een vlucht nemen, tegelijk helpt de massale mensenvernietiging ons van de periodieke "overbevolking" af, die de overproductie bewerkstelligt." ziedaar een redenering, waartegen wij grote bedenkingen hebben.

Naar onze mening is de destructie niet het doel van de oorlog, zomin als de overwinning. Het doel van de oorlog is het uitschakelen van een concurrent via een machtspositie. Om die machtspositie te verkrijgen moet men natuurlijk zegevieren, al gaat het niet om de zege op zichzelf. Er moet natuurlijk met die zege datgene worden aangevangen, waarvoor men ten strijde is getrokken. Maar ook de destructie is niet het doel. Het is een begeleidingsverschijnsel en het blijft een - onbedoeld - begeleidingsverschijnsel, ook al is het effect ervan in sommige opzichten wel zo - op geen stukken na precies - als de Belgen beweren. Ergens in hun opstel zeggen zij, verderop, waar zij het over de Duitse kleinburgers hebben, dat deze bepaalde dingen natuurlijk niet bewust willen. Hier, waar zij van 't kapitalisme in het algemeen spreken, schrijven zij daaraan een bewustheid toe, die dan nog in merkwaardige tegenspraak staat tot hun daar vlak voor geuite bewering dat de bourgeoisie en de reformisten onmachtig zijn om de betekenis der destructie

tie te omvatten. Als de oorlog inderdaad terwille van de destructie zou worden gevoerd, dan zou dat betekenen, dat het kapitaal zich scherp bewust was van de economische konsekwenties van de kapitaalvernietiging voor de winstvoet, enzovoort. Dat nu is niet het geval. Juist haar positie als heersende klasse verhindert bij de bourgeoisie een dergelijk economisch inzicht in haar eigen maatschappij. Zij bezit het niet.

Overigens is het ook met het economisch inzicht van de Belgische Bordighisten naar ons oordeel niet zo best gesteld. Zij zien de oorlog als het antwoord op de crisis en zij zien de crisis uit overproductie ontstaan. Dat nu is niet het geval. Toen de grote crisis van 1929 uitbrak bijvoorbeeld waren de warenpakhuisen niet vol, maar leeg, gelijk de economische feiten uit die dagen leren. Niet omdat er te veel in de pakhuisen lag kwam de crisis, maar toen er crisis kwam raakten de pakhuisen vol. De crisis ontstaat dan ook niet uit overproductie, maar uit de relatieve daling van de winst, uit de daling van de winst in verhouding tot het constante kapitaal, uit de daling van de winstvoet. De Belgische auteurs zien - zoals zij het uitdrukken - de winstwaarde, d.w.z. de winstmassa, dalen. Dat is een dwaling, omdat die best kan stijgen, en ook inderdaad blijft stijgen, bij dalende winstvoet. En voorts wijzen de feiten uit, dat oorlogen niet het antwoord op de crisis vormen, doch integendeel meestal zijn uitgebroken wanneer het kapitalisme een periode van economische opgang doormaakte. Het is tussen haakjes wél waar dat door destructie de organische samenstelling van het kapitaal (d.w.z. de verhouding tussen constant en variabel kapitaal) verandert en daarmee de daling van de winstvoet weer tijdelijk wordt opgeheven. Maar dat is geen argument ten gunste van de Belgische redenering, waarin de misère niet uit de daling van de winstvoet verklaard wordt! Beter dan met hun opmerkingen over de winst schieten zij in de roos met hun opmerking over de z.g. "overbevolking". Maar dat zijn dan ook geen opmerkingen van henzelf, maar citaten uit Marx en Engels. Wij willen ze echter laten rusten, omdat een bespreking ervan teveel ruimte zou eisen en te ver zou voeren van dat probleem, dat voor onze lezer aanleiding was ons het Belgische blad toe te sturen.

Erme te maken heeft dit alles wel. Daarvan zijn ook de schrijvers van "Auschwitz of het grote alibi" zich wel bewust. Zij leggen namelijk een nauw verband tussen het imperialisme en de imperialistische oorlog en de vernietiging van de Joden in Duitsland. Inmiddels zijn zij dan al op een weg gekomen, waarop wij hen - figuurlijk gesproken - hoofdschuddend volgen. Want het is ons niet ontgaan hoe langs die weg langzamerhand, volgens beproefd leninistisch recept, van een complete decorwisseling sprake is geweest. Het aanvankelijke decor, de aanvankelijke achtergrond der dingen, was ook bij hen de kapitalistische productiewijze, hoe die volgens hen dan ook in elkaar zat. Naarmate zij met hun opstel vorderen blijkt hoe langer hoe meer, dat zij 't imperialisme (zelf een gevolg van het kapitalisme) als de eigenlijke oorzaak der dingen zijn gaan zien. Er is wel 'n samenhang natuurlijk, maar wij betwijfelen sterk of men die samenhang zó hanteren mag als deze Belgen dat - in het voetspoor van Lenin - doen. Ziedaar een voorbeeld van onze twijfels.

Wanneer nu onze Bordighisten kort na redeneringen als wij hier hebben weergegeven over de Joden en hun vernietiging komen te spreken, dan zeggen zij, dat het "anti-semitisme niet uit het 'wezen' van de Joden moet worden verklaard, maar uit hun plaats in de maatschappij." Dat laatste onderschrijven wij. Maar naar onze mening is de plaats, die de Joden in de maatschappij innemen nu juist precies datgene wat het wezen van het Jodendom uitmaakt, Ziedaar een typische illustratie van onze niet voor niets geuite vermoedens, dat de bolsjewistische Bordighisten er over het "wezen" en het "wezenlijke" wel andere opvattingen op na zouden houden dan wij. Zeker, de burgerlijke filosofen verstaan wat anders onder "het wezen" van de Joden. Zij zijn op de verkeerde weg. Maar men moet hen niet toevoegen, gelijk deze Belgen doen: het gaat niet om het wezen; men moet hen toevoegen: het wezen van het Jodendom zoekt ge? Het is in de plaats van de Joden in het productiepro-

ces te vinden.

De Joden, zo redeneren de Belgen, bevonden zich in Duitsland hoofdzakelijk in de middenklasse. Die middenklasse werd in het imperialistische tijdvak door de kapitalistische ontwikkeling bedreigd. Wat doen die middenstanders onder die bedreiging? Zij handelen als mensen die in sleden door wolven worden achtervolgd en die deze roofdieren één humer als prooi toewerpen om zelf te ontkomen. "De Duitse kleinburgers hebben de Joden voor de wolven geworpen om hun eigen hachje te redden." Dat is een theorie, waarbij wij een vraagteken willen plaatsen. Zoals gezegd, wij zouden ons diep in de materie moeten storten om te weten of dit juist of onjuist is. Het is in ieder geval naar ons oordeel geen theorie die terstond overtuigt. En als zij juist zou blijken, dan moet er naar onze mening opnieuw een vraagteken worden geplaatst bij de Belgische bewering, dat dit allemaal onbewust geschiedt. Niet, dat wij het er niet mee eens zouden zijn, dat vele maatschappelijke processen onbewust verlopen, maar het beeld van een likwidatie van een deel (van de middenstand) om het geheel te redden, dat is nou niet precies het beeld zoals men zich dat voorstelt van een onbewust verlopend proces. Men denke zich in: een kapitalisme, een bourgedsje en een kleinburgerdom, die hun eigen samenleving te onvoldoende kennen om zich hun eigen ondergang te kunnen voorstellen, maar die niettemin de Joden offeren om zelf aan de (niet bevroede) ondergang te ontsnappen en dat alles dan "onbewust".

Voor zover in 't Belgische stuk een "theorie" omtrent de oorzaken van de Jodenvernietiging wordt gebracht, hebben wij die hier beknopt weergegeven. Het is een "theorie", die ook in het midden (en onbeantwoord) laat, dat elders het niet minder dreigende gevaar voor de middenstand niet tot Jodenvernietiging voerde. Het enige wat daarover wordt opgemerkt is de ene zin, dat in andere kapitalistische landen dan Duitsland de Joden al geassimileerd waren. We geloven, dat hier mogelijk een sleutel ligt voor een geheel andere verklaring, een verklaring namelijk, dat de kapitalistische maatschappij in Duitsland minder volgroeid kapitalistisch was dan wel eens is aangenomen; dat daar meer resten van feodalisme (in de vorm van het Junkertum b.v.) waren en dat dus de Jodenvernietiging in Duitsland juist toch wel iets met het feodale verleden te maken zou kunnen hebben. Wat de Belgen nadrukkelijk ontkennen.

Het hele verdere slot van het artikel "Auschwitz of het grote alibi" gaat over de bekende affaire van Joel Brand, die moest ervaren, dat het westerse kapitalisme voor de Joden geen vinger wenste uit te steken. Dezelfde geschiedenis dus, die in het van later datum zijnde boek van Morse wordt behandeld. En met de zelfde strekking. Onze Belgen hebben gelijk als zij constateren: "het was niet de aarde, die geen plaats had voor de Joden, maar de kapitalistische maatschappij." Zij hebben ook gelijk, als zij constateren, dat de door het nazidom vermoorde Joden door de geallieerden zijn misbruikt om hun imperialistische oorlog te rechtvaardigen. Ook bij die passages in het Belgische stuk zien we, in de formulering, nuanceverschillen tussen hen en ons. De oorzaak volgt uit het voorafgaande al wel voldoende. We behoeven daar niet verder op in te gaan.

=====

HERLEVING VAN HET TROTZKISME

SEDERT DE meidagen van het vorige jaar in Frankrijk ziet men in dat land zo iets als een herleving van het Trotskisme. Dat is een merkwaardig feit, wanneer men zich herinnert, hoe de Trotskisten in de meidagen zich in hun ivoren discussietoren terugtrokken en hun gekrakeel met allerlei andere politieke avantgardisten veel belangrijker vonden dan de strijd van de arbeiders. Het is niettemin

een feit.

In de achter ons liggende maanden hebben de Franse Trotskisten een hernieuwde activiteit ontplooid. Zo krachtig als men van hen niet meer gewend was sedert lange tijd. Eén van de Trotskistische groepen - het gaat bij hen altijd om politieke activiteit moet men natuurlijk bedenken - heeft zelfs deelgenomen aan de presidentsverkiezingen en haar kandidaat, ofschoon kansloos vanzelfsprekend, boekte verhoudingsgewijs toch 'n opmerkelijk succes. Jongeren worden opnieuw in Frankrijk in sterke mate door de Trotskistische ideeën aangetrokken. Studenten vooral maar toch ook wel jonge arbeiders, die de passiviteit en de ordelievende zelftoon van de officiële bolsjewieken der PCF volledig zat zijn, laten zich lokken door het gepraat over de revolutie, het gezwets, dat die onmiddellijk in de bedrijven moet worden voorbereid, evenals in de universiteiten en op straat. De trotskisten houden er een koene, de revolutie-romantiek voedende spreektrant op na, die de jeugd wel aanspreekt. In één woord: ze hebben de wind in de zeilen. Dat betekent, dat ieder, die te lang meeloopt in de arbeidersbeweging om in de trotskistische spreektrant alleen de verklaring voor dat feit te zoeken, zich afvraagt hoe of dat dan wel komt, en waarom die herleving nu juist in Frankrijk zich afspeelt en nog wel na de meidagen.

De verklaring is simpel. Hoe hevig de trotskisten ook trachten te concurreren met bolsjewistische organisaties van het traditionele en bezadigd geworden type, in wezen onderscheiden ze zich daar niet van: zij willen, wat de anderen óók beweren te zijn, de "goede" leiding van het proletariaat spelen. Maar zich als leider van het proletariaat opwerpen, dat wil zeggen, dat men in werkelijkheid meehelpt de kapitalistische maatschappijverhoudingen te handhaven. Als de trotskisten succes zouden hebben (of de stalinisten, of de pro-chinezen of de pro-cubanen) dan zou dat er op neer komen, dat de arbeiders nieuwe meesters zouden krijgen, maar dat verder alles zou blijven bij het oude. Daarin nu ligt juist de reden van het trotskistische succes.

Het kapitalisme wordt door de trotskisten niet bedreigd. Zij zullen de loonarbeid niet opheffen, hoogstens de bestaande staat het etiket van "arbeidersstaat" opplakken. Maar de trotskisten hebben iets, dat de stalinisten, de socialisten en andere isten niet hebben. De laatsten hebben bij de arbeiders hoe langer hoe meer hun krediet verbruikt. Als helpers van het kapitaal hebben ze dientengevolge veel van hun bruikbaarheid ingeboet. Het kapitaal heeft wel trouwe dienaren nodig (zo trouw als Thorez, Waldeck-Rosset en Georges Séguy op kritieke momenten werkelijk zijn geweest), maar trouwe dienaren, die het oor van de arbeidersklasse hebben en de schijn op zich weten te laden, dat ze aan de kant van het proletariaat staan. Dat verguldsel nu is er bij de communisten van de PCF in het meizonnetje van vorig jaar lelijk afgeblakerd. De arbeiders zijn hoe langer hoe meer zelfstandig op gaan treden. Daarmee werden de bonzen van 't oude type eerst in hun hemd en vervolgens door de heersende klasse aan de dijk gezet.

Aan zelfstandig optreden van de arbeiders hebben Krivine en zijn trotskistische soortgenoten van de Ligue Communiste natuurlijk net zo de pest als Georges Séguy. Zij hebben er de pest aan "uit naam van de revolutie", die geordend moet verlopen, dat wil zeggen op orders van boven af en zonder gedonder aan de basis. Maar ze zijn energiever, dynamischer, ze weten zich strijdvaardiger voor te doen, dan de seniele PCF en de verkalkte CGT. Daarmee zijn ze voor 't Franse kapitalisme - en dat juist na de meidagen - de potentiële doodgravers geworden van revolutionaire proletarische aspiraties. Gisteren en eergisteren - in mei 1968 en in juni 1936 werd het kapitalistisch vaderland gered door Marcel en Maurice. Morgen zal het gered worden door Krivine, door Lambert of Michel Pablo, natuurlijk onder de banier van het "marxisme-leninisme", dat zich als theorie bij uitstek er toe leent om het in wanhoop uitgeworpen laatste red-anker van het kapitalisme een stevig houvast te geven.

=====

GEEN SUCCESVOLLE 13e JUNI

DE DEMONSTRATIE, die Amsterdamse studenten en andere Amsterdamse jongeren op vrijdag 13 juni in Krommenie gehouden hebben tegen de sluiting van de blikfabriek Verblifa is geen succes geworden. Dat is nauwelijks verwonderlijk voor wie met het lot van dergelijke demonstraties in het verleden ook maar enigszins op de hoogte is en de oorzaak van hun mislukking heeft doorzien. Het zou integendeel opzienbarend zijn geweest, indien er werkelijk in de Zaanstreek arbeiders zich zouden hebben laten meeslepen door een dergelijke actie van niet tot hún klasse behorende, niet hún taal sprekende, niet hún omstandigheden en zorgen kennende en niet hún verantwoordelijkheden dragende jongelieden. En als, tegen iedere logica in, een dergelijk wonder zich zou hebben voorgedaan, dan zouden wij de laatsten zijn om ons daarover te verheugen. Integendeel, wij zouden er een bewijs in hebben gezien van grote zwakte. Wij zouden het als een teken hebben beschouwd, dat de Zaanse arbeiders, in strijd met hun traditie, zich plotseling aan romantische illusies zouden hebben overgegeven. Wij zouden een "succesvolle 13e juni" bovendien beschouwd hebben als een anachronisme, als iets, dat niet meer past in de tijd waarin wij leven.

Onze tijd wordt er door gekenmerkt, dat de arbeiders hun eigen boontjes doppen. Wie ons dat zou willen betwisten en zou willen opmerken, dat onze tijd er bovenal door gekenmerkt wordt, dat er onder de arbeidersklasse zo'n grote onverschilligheid heerst, die ziet volledig over het hoofd, dat de arbeiders in de eerste en voornaamste plaats onverschillig zijn voor al datgene wat naïeve idealisten, betweterige schoolmeesters, cultuurverspreiders, volksverheffers, politieke carrièristen en meer van dat soort lieden vinden dat de arbeiders zouden moeten doen, wat ze om dat soort redenen ijverig propageren en de arbeiders willen laten doen.

Voor dat alles hebben de arbeiders inderdaad thans geen interesse meer. Maar wie daaruit afleidt, dat de arbeiders geen strijd meer voeren en daarover steen en been klaagt, die ziet niet verder dan zijn neus lang is of die verstaat onder strijd heel iets anders dan de arbeiders er onder verstaan.

Wat het genoemde soort lieden met strijd bedoelt is een zaak, die heel ver achter ons ligt. Iets, dat thuis hoort in de dagen en bij de romantiek van Henriëtte Roland Holst of in de tijd van de "Rode Dinsdagen". Nu leven wij in een periode waarin niet meer de studenten van de Delftse professor Pekelharing, niet meer de pamfletjes schrijvende avantgardisten of wie dan ook de marsroute voor de arbeiders kunnen uitstippelen. Dat kunnen ze alleen zelf. En wie tóch probeert om het voor ze te doen, die loopt ze in het beste geval op hinderlijke wijze voor de voeten; die handelt in ergere gevallen direct vijandig en in strijd met het arbeidersbelang.

Oud-ASVA (Algemene Studenten Vereniging Amsterdam)-voorzitter Bertus Hendriks, die in Krommenie één van de sprekers was, verklaarde: "Als wij nu tot bezetting overgaan en de arbeiders als betweters voorschrijven welke acties zij moeten ondernemen, zal er een blijvende verwijdering komen" (tussen arbeiders en studenten). Bertus Hendriks ontpopte zich op dat moment als een van de meest realistische studentenvertegenwoordigers. Maar wát een mallotigheid weten zelfs de meest realistische studenten dan toch nog uit te kramen.

"Als wij nu tot bezetting overgaan..." Het idee alleen al, dat je als niet-arbeider en volledig buiten het conflict staande ook maar één seconde met een dergelijke gedachte ook maar speelt is toch wel tekenend voor een situatie, die kennelijk daardoor gekarakteriseerd wordt, dat men zich er geen ogenblik rekenschap van geeft wat een bezetting van een bedrijf door de arbeiders in werkelijkheid wel betekent.

"Als wij nu tot bezetting overgaan..." Men zou evengoed de maan kunnen be-

zetten, of de bordelen op de O.Z. Achterburgwal uit een soort van moreel protest tegen de prostitutie. De vergelijking is bepaald niet zo zonderling. De scouteneurs zouden de edele knapen er hardhandig uitslaan en de prostitutie, product van de kapitalistische verhoudingen, zou onverminderd voortbestaan. In Krommenie zouden niet de scouteneurs, maar gewapende agenten in actie zijn gekomen, met precies hetzelfde resultaat. Wat hebben dergelijke acties te maken met de klassenstrijd? Niets, maar dan ook niets. Als arbeiders 'n fabriek bezetten, om onderkruiperswerk en ingrijpen van de vakbewegingsbureaucratie te verhinderen, wanneer zij op die wijze eigen lot in eigen handen nemen en met middelen strijden, die stuk voor stuk een functionele betekenis hebben in het conflict waarin zij betrokken zijn, dan heeft dat een zin, met konsekwenties, omdat de directie niet zomaar tegenover "bezettters", maar tegenover eigen personeelsleden staat, die een wil tot uiting brengen, waarmee ook morgen, na het conflict, rekening moet worden gehouden bij het personeelsbeleid. En voor de arbeiders is zo'n strijd een stuk praktische zelfwerkzaamheid, waarvan de invloed zich eveneens laat gelden de komende periode. Maar als Amsterdamse studenten 'n Zaans bedrijf bezetten, dan is dat alleen maar een studentikoze grap.

"Er zou een blijvende verwijdering komen", zei Bertus Hendriks. Komen? Hendriks heeft toch wel bepaald een wonderlijke kijk op de realiteit. Wordt het niet onderhand tijd, dat hij zich er rekenschap van geeft, dat zijn positie ten opzichte van de arbeidersklasse in niets verschilt van die van een stuntelige verliefde jongeling, die omdat hij weg is van een bepaald meisje, dat hem nog maar amper heeft opgemerkt en zich verwondert afvraagt wat of die snoeshaan daar voor haar huis wel moet, al in gedachten van "m'n verloofde" spreekt.

Voor een verkering zijn er twee gelijkgestemde zielen nodig m'n waarde Hendriks.

"Tja", zegt Hendriks, "als ik nu een stomme streek zou uithalen zou er natuurlijk tussen ons een blijvende verwijdering komen."

"Verwijdering?", roept zij, even verbaasd als geamuseerd, "joch hoepel op, ik heb niks met je te schaften."

"Maar we zouden toch zoveel voor elkaar kunnen betekenen", roept hij. "Ik heb zo het een en ander geleerd en zou je bij een huwelijk zo uitstekend kunnen leiden."

"Leiden?", proest de jongedochter, "Knul hoepel op. Je denkt zeker nog, dat we in de tijd van de hoepelrok en de vrouwelijke onmondigheid leven. Ik kan wel op mezelf passen hoor. Leiden? Dat kennen we. En ik in de keuken zeker. Mij niet gezien hoor!"

"Actie, staking, bezetting", riepen de Amsterdamse jongelui in de straten van Krommenie. Alsof dat geen zaken zijn, die de arbeiders zélf te beslissen hebben, waarover alleen zij zelf beslissen kunnen, omdat alleen zij zelf er de konsekwenties van kunnen overzien, omdat dergelijke dingen onderdelen vormen van hún strijd (onder bepaalde omstandigheden), niet van die der studenten.

Hoe zouden Hendriks en zijn mede-studenten wel kijken als op een gegeven dag de arbeiders de Oudemanshuispoort binnendrongen om de universiteit te bezetten? Wat zouden ze er moeten doen? Met de senaat discussiëren over de zelfwerkzaamheid? Het zou ze misschien nog niet eens zo gek afgaan.

Waar het echter om gaat is dit, dat de zelfwerkzaamheid en het beslissingsrecht die in 't geding zijn bij een bezetting van de universiteit, het beslissingsrecht en de zelfwerkzaamheid van de studenten zijn. Daar kunnen alleen zij zélf over praten, omdat anders de zelfwerkzaamheid ver te zoeken zou wezen. Maar zo ligt het toch omgekeerd ook in de bedrijven?

=====

OVER "ARBEIDERSKONTROLE DER PRODUCTIE"

DEZER DAGEN ontvingen wij een brief van een vriend uit West-Berlijn. Hij vertelde ons, dat hij en enkele kameraden 'n discussie hadden gevoerd over de bekende leuze van de "arbeiderskontrolle over de productie". Toen hij zich dieper met die kwestie bezig hield en er ook het een en ander over ging lezen, was hij gestuit op een uitspraak van Anton Pannekoek. Die kantte zich scherp tegen deze zogenaamde "arbeiderskontrolle" en bestempelde haar als een "nieuw soort reformisme". Voor onze vriend was het enigszins een verrassing. In de kring waarin hij verkeert wordt op 't ogenblik die leuze van "arbeiderskontrolle" bijzonder serieus genomen en van grote betekenis geacht. Hoe zit dat eigenlijk, vroeg hij ons, kun je ons de redenen waarom Pannekoek die "arbeiderskontrolle" afwijst niet eens wat duidelijker maken?

Wij hebben hem geantwoord, dat "arbeiderskontrolle over de productie" een leuze is, die voor het eerst door de bolsjewiki werd aangeheven in de loop van het jaar 1917. Door de Russische arbeiders werd zij geheel anders verstaan dan zij door de bolsjewiki was bedoeld. De arbeiders waren al op grote schaal en al vóór oktober tot de onteigening overgegaan. Lenin had echter geschreven, dat hij die onteigening niet zo belangrijk vond, de arbeiderskontrolle veel meer. Want, aldus de redenering van Lenin in zijn geschrift "Zullen de bolsjewiki de staatsmacht in handen kunnen houden?", bij onteigening werd er nog niets georganiseerd. Voor Lenin namelijk was de revolutie bovenal een organisatorisch, géén economisch vraagstuk.

De praktijk van de arbeiderskontrolle in Rusland is deze geweest, dat er in de praktijk niets van terecht kwam. Dat had een oorzaak, die duidelijk wordt, als men luistert naar hetgeen de bolsjewiki daar zelf over weten te vertellen.

"De arbeiderskontrolle", hebben de bolsjewistische economen Larin en Kritzman geschreven, "was zó bedoeld, dat de ondernemers geen stappen zouden mogen doen zonder voorafgaande toestemming der bedrijfsraden. De oktoberrevolutie trachtte die leuze te verwezenlijken. Het dekreet (over de arbeiderskontrolle - redactie D. & G.).... verplichtte de ondernemers in alle bedrijven de kontrolle van de arbeiders in te voeren."

Dit is in zoverre klare taal, dat hieruit duidelijk blijkt, dat de "arbeiders kontrolle" betrekking heeft op een maatschappelijke situatie, waarin er enerzijds kapitalisten zijn en anderzijds arbeiders, die hen kontroleren moeten. Dat wordt ook door Trotzki niet betwist als hij elf jaar later de "arbeiderskontrolle" aanbeveelt voor het door crisis en werkloosheid geteisterde Duitsland van rijkskanselier Heinrich Brüning.

De "arbeiderskontrolle" correspondeert naar Trotzki's opvattingen 1) met een soort "dubbelheerschappij in de industrie", met een "overgangsregiem in de bedrijven, waarbij kapitalist en administratie buiten de arbeiders om niets meer kunnen doen, maar waarbij anderzijds de arbeiders... de... leiding niet veroverd hebben."

Wie zijn hier degenen, die gekontrolleerd worden? De ondernemers! Wie oefenen de kontrolle uit? De loonarbeiders, die zelf noch hun arbeid, noch hun productie regelen en die met kapitalistische meesters hebben te maken, omdat het bestaan van de loonarbeid nu eenmaal het meesterschap van het kapitaal over de loonarbeid voorop stelt. Men vraagt zich af, wát die arbeiders eigenlijk kontroleren.

Trotzki heeft met die vraag géén moeite. "Productiekosten en winst" zegt hij langs zijn neus weg als hij over een eventuele "arbeiderskontrolle" in Brüning's Duitsland komt te spreken. Dat is in zoverre een realistische droom als in de

1) L. Trotzki, "Was nun? Schicksalsfragen des Deutschen Proletariats", Berlijn 1932, blz. 101, 102 en 103.

loonarbeid inderdaad de productie van meerwaarde en winst ligt opgesloten. Maar een droom blijft het natuurlijk, want alleen in een droom kan men zich voorstellen, dat de arbeiders, die blijkbaar de ondernemers iedere stap beletten kunnen, hen niet verhinderen rustig (of misschien onrustig, maar dat verandert voor de arbeiders totaal niets) met de meerwaardeproductie voort te gaan.

Wie dergelijke vreemde dromen heeft, beleeft natuurlijk een bitter ontwaken: ofwel er blijkt, dat de arbeiders in werkelijkheid geen greintje heerschappij uitoefenen, ofwel er blijkt dat zij de heerschappij van het kapitaal niet langer tolereren. Van dat laatste is inderdaad in Rusland sprake geweest, totdat de bolsjewiki voor het arbeidersoptreden een stokje staken omdat het niet strookte met de bolsjewistische opvatting van de revolutie. Vandaar dat Larin en Kritzmann moeten toegeven, dat het idee van de "arbeiderskontrolle" onuitvoerbaar was.

Wat zij, die de "arbeiderskontrolle" voorstaan in feite vragen is, dat men zich voorstelle, dat de bewoners van een huis op 'n gegeven moment door een paar gewapende rovers tot afgifte van hun eigendommen gedwongen worden, maar dat die bewoners tegelijkertijd zorgvuldig "kontrolleren" hoeveel er wel door de rovers in de wacht gesleept wordt...

"Een ogenblik alsteblijft", zou Trotzki stellig uitroepen als hij nog tot de levenden behoorde. "Dat is een onjuist beeld van de situatie, want de positie van de dieven is, hun wapenen ten spijt, toch minder sterk dan zij wel lijkt. Buiten op straat worden de rovers reeds ontwapend. Er is zoiets als een 'proletarische revolutie' aan de gang. Om die reden heerst er in de bedrijven 'n overgangsregiem..."

Een overgang naar wat? Trotzki antwoordt in "Was nun?": "Naar de leiding van de productie door de staat." In één adem voegt hij er aan toe, dat zulks de ont-eigening der kapitalisten betekent.

Indien Pannekoek nog geleefd had, zou hij hier opmerken, dat de kapitalisten mogelijk onteigend worden, maar dat dit niet de bevrijding van de arbeidersklasse betekent, omdat de loonarbeid niet wordt opgeheven. Opheffing van de loonarbeid wil zeggen, dat de scheiding tussen arbeiders en productiemiddelen en daarmee de scheiding tussen de arbeiders en de producten wordt opgeheven. Want dan eerst is de arbeidersklasse niet meer genoodzaakt haar arbeidskracht tegen waren te ruilen via de omweg over de algemene waar van het geld. Bij opheffing van de loonarbeid regelt niet de staat de productie, maar wordt die door de arbeiders zelf geregeld.

Trotzki schrijft in zijn reeds geciteerd boekje, dat de leuze van de "arbeiderskontrolle" zekere delen van het kleinburgerdom met de arbeidersklasse zal verzoenen. In die redenering is de "arbeiderskontrolle" als doekje voor het bloeden in de plaats gekomen van de ont-eigening en het zelfbeheer der bedrijven door de arbeiders. Is het dan verwonderlijk, dat Pannekoek van een "nieuw reformisme" gesproken heeft?

=====